

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Κεφ. 4 – Η οικονομία

Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:

- Να εξηγούν το κύριο οικονομικό πρόβλημα.
- Να διακρίνουν τις πραγματικές από τις πλασματικές ανάγκες.
- Να εξηγούν τους συντελεστές παραγωγής και τη συμβολή τους στο κόστος παραγωγής.
- Να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία του χρήματος στις σύγχρονες κοινωνίες και να υιοθετούν υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά.
- Να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν τον προσωπικό και τον οικογενειακό προϋπολογισμό.
- Να περιγράφουν και να αναλύουν τον τρόπο διαμόρφωσης των τιμών.
- Να απαριθμούν περιπτώσεις που το κράτος παράγει και καταναλώνει προϊόντα.

Βασική ορολογία

- ανταγωνιστικότητα οικονομίας	- καταναλωτά αγαθά	- νόμος της ζήτησης
- ανταγωνιστικότητα προϊόντος	- καταναλωτική κοινωνία	- νόμος της προσφοράς
- δημόσια αγαθά	- καταναλωτική συνείδηση	- οικογενειακός προϋπολογισμός
- δημόσιο συμφέρον	- καταναλωτικό πρότυπο	- οικονομικό πρόβλημα
- διαρθρωτικά προβλήματα	- κέρδος	- συνολικό κόστος
- διαρκή αγαθά	- κεφάλαιο	- κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος
- ελλειμματικό ισοζύγιο	- κόστος παραγωγής	- συντελεστές παραγωγής
- επιχειρηματικότητα	- κρατικός παρεμβατισμός	- σφάλμα σύνθεσης
- ιεράρχηση αναγκών	- μεγιστοποίηση ευημερίας	- τιμή ισορροπίας
	- μεγιστοποίηση του κέρδους	

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.1 Οι ανάγκες

Αφετηρία κάθε οικονομικού προβλήματος πάνω στη Γη, είναι το **Οικονομικό Πρόβλημα**.

Δηλαδή, το γεγονός ότι,

- ενώ οι διαθέσιμοι πόροι της Γης, με τους οποίους μπορούν να κατασκευαστούν τα αγαθά, είναι περιορισμένοι,
- οι ανάγκες των ανθρώπων για αγαθά είναι απεριόριστες.

Πώς με περιορισμένους πόρους [κι επομένως περιορισμένα αγαθά] θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες;

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.1 Οι ανάγκες

Αγαθά ονομάζονται τα μέσα που ικανοποιούν τις ανάγκες.

Ανάγκη ονομάζεται η έλλειψη [ή η αίσθηση της έλλειψης, το “κενό”], που εκφράζεται με την επιθυμία ικανοποίησής της.

Ο άνθρωπος για να καλύψει ανάγκες του πρέπει να πάρει **αποφάσεις**:

- 1. Ποιες ανάγκες θα ικανοποιηθούν;** Τόσο τα άτομα όσο και το σύνολο, πρέπει να κάνουν ιεράρχηση αναγκών, μιας και δεν έχουν όλες την ίδια σπουδαιότητα [βλ. ανάγκες βασικές όπως τροφή, κατοικία και δευτερεύουσες όπως διακόσμηση σπιτιού].
- 2. Πώς θα αυξηθούν τα μέσα,** ώστε να ικανοποιηθούν περισσότερες ανάγκες; Υπάρχουν τρόποι να αυξηθούν τα μέσα, όπως με κατάλληλη μείξη των συντελεστών παραγωγής, εφαρμογή νέων μεθόδων παραγωγής, εφαρμογή νέας τεχνολογίας κτλ.

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.1 Οι ανάγκες

Χαρακτηριστικές ιδιότητες των αναγκών:

1. Είναι απεριόριστες [δημιουργούνται νέες – οι υπάρχουσες εξελίσσονται]

Αυτό γίνεται πιο έντονο όσο εκσυγχρονίζεται η κοινωνία. Συνήθως, η ικανοποίηση μιας ανάγκης γεννά άλλες ανάγκες [π.χ. αγορά κατοικίας ⇒ ανάγκη για έπιπλα].

Η αύξηση των αναγκών γίνεται, κυρίως, για δύο λόγους:

- **μίμηση:** οι άνθρωποι έχουν την τάση ο ένας να μιμείται τον άλλον.
- **διαφήμιση:** δημιουργεί νέες ανάγκες [μερικές είναι μη πραγματικές].

2. Υπόκεινται σε προσωρινό κορεσμό.

Κάθε ανάγκη όταν ικανοποιηθεί παύει μόνο προσωρινά να υπάρχει [π.χ. μετά τον κορεσμό της πείνας η ανάγκη για φαγητό επανέρχεται]. Υπάρχουν ανάγκες που ο κορεσμός τους είναι δύσκολος [π.χ. ψυχολογικές].

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.2 Τα αγαθά – το καταναλωτικό πρότυπο

Αγαθά ονομάζονται τα μέσα που ικανοποιούν τις ανάγκες.

- ❖ Ως προς τη **σύστασή** τους, τα αγαθά διακρίνονται σε
 - **υλικά** αγαθά όπως τρόφιμα, αυτοκίνητο κτλ. και
 - **άυλα** αγαθά [ή υπηρεσίες] όπως παιδεία, υγεία κτλ.
- ❖ Ως προς τη **διάρκεια** χρήσης τους, τα υλικά αγαθά διακρίνονται σε
 - **καταναλωτά** ή **μίας χρήσης**: αφού χρησιμοποιηθούν, παύουν να υπάρχουν και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ξανά για την ίδια ανάγκη [π.χ. τρόφιμα, βενζίνη].
 - **διαρκή**: μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές, χωρίς να χάσουν τις ιδιότητές τους, παρά τη φθορά τους [π.χ. ρούχα, αυτοκίνητο].

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.2 Τα αγαθά – το καταναλωτικό πρότυπο

Οι σημερινές ανεπτυγμένες κοινωνίες είναι **καταναλωτικές** κοινωνίες.

- Κάθε κοινωνία έχει το δικό της καταναλωτικό πρότυπο.
- Κάθε άτομο έχει επίσης το δικό του καταναλωτικό πρότυπο.

Σύμφωνα με το **γενικό καταναλωτικό πρότυπο**, αρκετοί άνθρωποι αγοράζουν / καταναλώνουν αγαθά που δεν τα έχουν ανάγκη. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του καταναλωτικού προτύπου διαδραματίζει η **διαφήμιση**.

Η διαφήμιση είναι

- μηχανισμός **πληροφόρησης** αλλά και
- μηχανισμός **χειραγώγησης** του ανθρώπου.

Βέβαια, το άτομο διαθέτει μηχανισμούς άμυνας, αλλά τελικά υποκύπτει κάτω από τον συνεχή βομβαρδισμό της διαφήμισης.

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

4.1.2 Τα αγαθά – το καταναλωτικό πρότυπο

Σχετικά με τη διαφήμιση παρουσιάζονται οι εξής **ιδιαιτερότητες**:

1. Η διαφήμιση δημιουργεί **πλασματικές ανάγκες**. Ο αγώνας για την ικανοποίησή τους φέρνει άγχος, περισσότερη εργασία, ανικανοποίητο κτλ.
2. Ο όμορφος, φανταχτερός **κόσμος της διαφήμισης είναι εικονικός**. Οποιοδήποτε προϊόν και αν καταναλώσει κάποιος δεν θα γίνει τόσο όμορφος, δυνατός, φανταχτερός κτλ., όσο δείχνει η διαφήμιση.
3. Κάθε Μ.Μ.Ε. χρησιμοποιεί μια δική του **ιδιαιτερή γλώσσα** [μουσική, χρώμα, λέξεις κτλ.] για να “περάσει” το μήνυμά του στο κοινό.
4. Κάθε άτομο / δέκτης **ερμηνεύει το ίδιο διαφημιστικό μήνυμα με διαφορετικό τρόπο**. Το ερμηνεύει ανάλογα με την κουλτούρα, τη νοοτροπία, τη συνολική προσωπικότητά του.

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

Τέλος ενότητας 4.1

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.1 Οι Συντελεστές Παραγωγής

Συντελεστές Παραγωγής είναι τα μέσα με τα οποία παράγονται αγαθά [κι επομένως πλούτος] **σε μια κοινωνία.**

Πόσοι και ποιοι είναι οι Συντελεστές Παραγωγής;

Για τους **μαρξιστές**, οι Συντελεστές Παραγωγής είναι **3**:

- **Έδαφος** [φυσικοί πόροι, πρώτες ύλες],
- **Κεφάλαιο** [αγαθά που παράγουν άλλα αγαθά π.χ. κτήρια, εργαλεία, μηχανήματα, αυτοκίνητα]
- **Εργασία** [ικανότητα του ανθρώπου να παράγει αγαθά, μηχανήματα κτλ.].

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.1 Οι Συντελεστές Παραγωγής

Συντελεστές Παραγωγής είναι τα μέσα με τα οποία παράγονται αγαθά [κι επομένως πλούτος] σε μια κοινωνία.

Πόσοι και ποιοι είναι οι Συντελεστές Παραγωγής;

Για τους **φιλελεύθερους**, οι Συντελεστές Παραγωγής είναι **4**:

- ❖ **Έδαφος** [φυσικοί πόροι, πρώτες ύλες],
- ❖ **Κεφάλαιο** [αγαθά που παράγουν άλλα αγαθά π.χ. κτήρια, εργαλεία, μηχανήματα, αυτοκίνητα]
- ❖ **Εργασία** [ικανότητα του ανθρώπου να παράγει αγαθά, μηχανήματα κτλ.]
- ❖ **Επιχειρηματικότητα** [ικανότητα του ανθρώπου να συνδυάζει αποτελεσματικά τους άλλους 3 Συντελεστές Παραγωγής].

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.1 Οι Συντελεστές Παραγωγής

Σε κάθε εποχή, ήταν διαφορετικός ο Παραγωγικός Συντελεστής που είχε μεγαλύτερη **σπουδαιότητα** για την οικονομική ανάπτυξη.

- Αρχαιότητα – Βιομηχανική Επανάσταση: **έδαφος** και **εργασία**.
- Βιομηχανική Επανάσταση – Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: **κεφάλαιο**. Είναι η εποχή που το κεφάλαιο [capital = καπιταλισμός], με τη μορφή επιχειρήσεων εθνικών και πολυεθνικών, αυξάνεται και επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο.
- Τελευταίες δεκαετίες: **εργασία** / **επιχειρηματικότητα**. Στον 21^ο αιώνα, η γνώση είναι δύναμη. Ο ανταγωνισμός των επιχειρήσεων και των κρατών απαιτεί γνώση, δημιουργικότητα και καινοτομία. Άρα κεντρικό ρόλο έχει ο άνθρωπος.

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.2 Το κόστος παραγωγής

Το κόστος παραγωγής, περιλαμβάνει τις αμοιβές των Συντελεστών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του προϊόντος:

- αν αφορά το σύνολο της παραγωγής λέγεται **συνολικό κόστος**
- αν αφορά τη μονάδα του προϊόντος [1kg ζάχαρη, ένα πουκάμισο κτλ.] λέγεται **κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος**.

Κέρδος είναι το σύνολο των εσόδων μείον το σύνολο του κόστους
[**Κέρδος = Έσοδα – Κόστος**].

Επιχείρηση χωρίς κέρδη δεν νοείται. Αν έχει ζημιές, αργά ή γρήγορα θα κλείσει.

Κόστος παραγωγής είναι τα χρήματα που δαπανά η επιχείρηση για να παράγει ένα προϊόν.

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.2 Το κόστος παραγωγής

Η επιχείρηση χρησιμοποιεί τους Συντελεστές Παραγωγής για να παράγει προϊόντα. Πρέπει όμως να πάρει σημαντικές αποφάσεις:

1. Σε ποιον τόπο θα εγκατασταθεί;
2. Τι είδους και πόσα προϊόντα θα παράγει;
3. Με ποια μέθοδο θα παράγει το προϊόν;

Αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους.

Για να το επιτύχει αυτό χρειάζεται

- να πωλεί τα προϊόντα της σε ανταγωνιστικές τιμές και
- να έχει το μικρότερο δυνατό κόστος.

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.3 Η τιμή των αγαθών

Η τιμή των αγαθών προσδιορίζεται από τη ζήτηση και την προσφορά τους.

Νόμος της Ζήτησης:

- Όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, η ζητούμενη ποσότητα μειώνεται.
- Όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, η ζητούμενη ποσότητα αυξάνεται
[Σχέση τιμής και ζητούμενης ποσότητας, αντιστρόφως ανάλογη].

Νόμος της Προσφοράς:

- Όταν αυξάνεται η τιμή ενός αγαθού, η προσφερόμενη ποσότητα αυξάνεται.
- Όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, η προσφερόμενη ποσότητα μειώνεται.
[Σχέση τιμής και προσφερόμενης ποσότητας, ανάλογη].

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.3 Η τιμή των αγαθών

Οι νόμοι της ζήτησης και της προσφοράς ισχύουν *ceteris paribus* [όλα τα άλλα σταθερά], δηλαδή όταν **οι άλλοι παράγοντες** [καταστροφή παραγωγής, προτιμήσεις των καταναλωτών, αύξηση κόστους παραγωγής κτλ.] που μπορούν να επηρεάσουν τη ζήτηση ή την προσφορά **παραμένουν σταθεροί**.

Η τιμή ενός αγαθού προσδιορίζεται από την αλληλεπίδραση των δυνάμεων της **ζήτησης** και της **προσφοράς**, έτσι ώστε να υπάρχει **ισορροπία**.

Αν διαταραχθεί η ισορροπία στην αγορά, δημιουργούνται δυνάμεις [ζήτησης και προσφοράς], που επαναφέρουν την αγορά σε ισορροπία.

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.3 Η τιμή των αγαθών

Πίνακας: Προσδιορισμός της τιμής ισορροπίας

Τιμή	Ζητούμενη Ποσότητα	Προσφερόμενη Ποσότητα	Έλλειμμα	Πλεόνασμα
1	50	10	40	-
2	42	13	29	-
3	37	17	20	-
4	30	21	09	-
5	26	26	00	00
6	22	30	-	08
7	19	32	-	13

4.2 Οι επιχειρήσεις

4.2.3 Η τιμή των αγαθών

Τελικά, η τιμή $[P]$ θα ισορροπήσει στις **5** μονάδες, όταν

Ζητούμενη Ποσότητα $[Q_D]$ = Προσφερόμενη Ποσότητα $[Q_S]$ = 26 μονάδες.

Η τιμή αυτή καλείται **τιμή ισορροπίας**, γιατί η ζητούμενη ποσότητα ισούται με την προσφερόμενη ποσότητα, είναι δηλαδή **η τιμή που εξισορροπεί τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης.**

Επιγραμματικά:

Τιμή > της τιμής ισορροπίας → **πλεόνασμα** προϊόντος

Τιμή < της τιμής ισορροπίας → **έλλειμμα** προϊόντος

4.2 Οι επιχειρήσεις

Τέλος ενότητας 4.2

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.1 Το εισόδημα των νοικοκυριών

Η **Ζήτηση [D]** αγαθών & υπηρεσιών γίνεται από τα **νοικοκυριά**, τους καταναλωτές.

Η **Προσφορά [S]** αγαθών & υπηρεσιών γίνεται απ' τους παραγωγούς και τις επιχειρήσεις.

Το νοικοκυριό μπορεί να αποτελείται από ένα άτομο ή περισσότερα του ενός άτομα που ζουν μαζί. Το κύριο χαρακτηριστικό του νοικοκυριού είναι ότι **αποτελείται από άτομα που αποφασίζουν από κοινού για τα οικονομικά θέματα που προκύπτουν.**

Το εισόδημα του νοικοκυριού προέρχεται από τον μισθό, τη σύνταξη, τα ενοίκια, τους τόκους κτλ. Εκτός απ' το άμεσο εισόδημα [χρήμα] του νοικοκυριού υπάρχει και το έμμεσο εισόδημα, **οι υπηρεσίες που προσφέρουν κάποια μέλη του χωρίς να αμείβονται** [π.χ. παρασκευή φαγητού, επιδιόρθωση ζημιών κτλ.]. Εάν τις εργασίες αυτές δεν τις έκαναν τα μέλη της οικογένειας, θα τις έκαναν κάποιοι άλλοι, που θα πληρώνονταν από την οικογένεια [π.χ. εστιατόρια, καθαριστήρια κτλ.].

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.1 Το εισόδημα των νοικοκυριών

Συνήθως, κάθε νοικοκυριό αποφασίζει από κοινού πού θα διαθέσει το εισόδημά του.

Κύριος στόχος κάθε νοικοκυριού είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση των αναγκών του με το διαθέσιμο εισόδημα.

Όπως οι επιχειρήσεις, έτσι και τα νοικοκυριά θα πρέπει να λάβουν **αποφάσεις για το πώς θα χρησιμοποιήσουν το εισόδημά τους.**

Τέτοιες αποφάσεις είναι π.χ.:

1. πόσο μέρος του εισοδήματος θα καταναλωθεί και πόσο θα αποταμιευθεί;
2. το μέρος που θα καταναλωθεί, σε ποια αγαθά και σε ποιες ποσότητες θα κατευθυνθεί;
3. το μέρος που θα αποταμιευθεί, πόσο θα είναι, για πόσο χρόνο θα διαρκέσει η αποταμίευση και για ποιον σκοπό;

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.1 Το εισόδημα των νοικοκυριών

Επειδή κάθε νοικοκυριό βιώνει τη δική του πραγματικότητα, οι αποφάσεις του επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες, όπως π.χ.:

- Το ύψος του εισοδήματος του νοικοκυριού.
- Το μέγεθος και τη σύνθεση [ηλικία, φύλο κτλ.] του νοικοκυριού.
- Το γεωγραφικό περιβάλλον [ορεινό, πεδινό κτλ.].
- Το κοινωνικό περιβάλλον [χωριό, πόλη, είδος και χώρος εργασίας κτλ.].

Οι παραπάνω παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά το **πόσο**, **πού** και **πώς** θα διατεθεί το εισόδημα του νοικοκυριού. Π.χ., άλλες ανάγκες θέρμανσης έχει ένα νοικοκυριό στην Φλώρινα και άλλες ένα νοικοκυριό στην Κρήτη.

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.2 Ο οικογενειακός προϋπολογισμός

Γενικά, κάθε νοικοκυριό

- έχει **απεριόριστες ανάγκες** που εκφράζονται με τη Ζήτηση [D] αγαθών, αλλά
- έχει **περιορισμένο εισόδημα**, και πρέπει να αποφασίσει ποια αγαθά και ποιες υπηρεσίες θα αγοράσει και σε ποιες τιμές.

Λογικά σκεπτόμενο, η συμπεριφορά του είναι τέτοια, ώστε **τα προϊόντα που θα αγοράσει να του προσφέρουν συνολικά τη μεγαλύτερη χρησιμότητα**. Δηλαδή, να αποκτήσει την μεγαλύτερη δυνατή ικανοποίηση από την κατανάλωσή τους.

Το σύνολο των εσόδων της οικογένειας σε μία ημέρα, σε ένα μήνα, σε έναν χρόνο, για να προσφέρει τη μεγαλύτερη **χρησιμότητα** θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί **ορθολογικά**.

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.2 Ο οικογενειακός προϋπολογισμός

Ο οικογενειακός προϋπολογισμός είναι ένα σχέδιο που βοηθάει την οικογένεια να κάνει ορθή διαχείριση του εισοδήματός της.

Ανάλογα με τη διάρκειά του, διακρίνεται σε

- εβδομαδιαίο,
- μηνιαίο και
- ετήσιο.

Κάθε οικογένεια κάνει τον προϋπολογισμό της ανάλογα με το κάθε πότε πληρώνεται και πληρώνει. Συνήθως, γίνεται λόγος για μηνιαίο προϋπολογισμό, διότι τόσο τα έσοδα [μισθός, ενοίκιο κτλ.], όσο και κάποια σημαντικά έξοδα [ενοίκιο, πάγια έξοδα] υπολογίζονται κάθε μήνα.

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.2 Ο οικογενειακός προϋπολογισμός

Δύο επισημάνσεις για τον προϋπολογισμό:

1. Εφόσον υπάρχει διαφορά στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς των κοινωνικών τάξεων, επόμενο είναι να κάνουν και διαφορετικές επιλογές.
2. Μεταξύ των ίδιων νοικοκυριών υπάρχουν διαφορετικές επιλογές. Έτσι, το ένα νοικοκυριό κάθε χρόνο διαθέτει χρήματα για διακοπές, ενώ το άλλο τα χρήματα των διακοπών τα καταθέτει στην τράπεζα με στόχο να αγοράσει σπίτι.

Αν στην οικογένεια υπάρχει

- εργασία,
- συνοχή,
- σχέσεις συνεργασίας των μελών στις εργασίες του σπιτιού,
- διάλογος και
- κατανόηση,

τότε μπορεί να γίνει **ορθή διαχείριση** του οικογενειακού προϋπολογισμού.

4.3 Τα νοικοκυριά

4.3.2 Ο οικογενειακός προϋπολογισμός

Μεγάλη σημασία έχει κι ο τρόπος ανατροφής των παιδιών. Τα παιδιά χρειάζεται από μικρά:

- να συνηθίζουν στην αποταμίευση,
- να αποκτούν καταναλωτική συνείδηση,
- να προσαρμόζονται στις δύσκολες καταστάσεις.

Αλλά και οι γονείς να αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση. Αν λοιπόν συμβαίνουν όλα αυτά, μάλλον δεν θα υπάρξει πρόβλημα στην ορθή διαχείριση του οικογενειακού προϋπολογισμού.

Παράδειγμα οικογενειακού προϋπολογισμού			
Ορθή διαχείριση προϋπολογισμού		Λανθασμένη διαχείριση προϋπολογισμού	
Έσοδα 1200€	Έξοδα 1000€	Έσοδα 1200€	Έξοδα 1300€
Πλεόνασμα 200€		Έλλειμμα 100€	

4.3 Τα νοικοκυριά

Τέλος ενότητας 4.3

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Τρεις είναι οι βασικές μονάδες στο οικονομικό σύστημα:

- Επιχειρήσεις
- Νοικοκυριά
- Κράτος.

Το κράτος αποτελεί τον αποφασιστικό παράγοντα, διότι **με τις αποφάσεις του επηρεάζει καθοριστικά τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, αλλά και γενικότερα τη λειτουργία της οικονομίας** [και της κοινωνίας].

Το κράτος [δημόσιος τομέας] περιλαμβάνει φορείς όπως: Βουλή, κυβέρνηση, οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, νοσοκομεία, πανεπιστήμια, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, Δημόσιες Επιχειρήσεις κτλ.

Ο χαρακτηρισμός ενός φορέα ως δημόσιου συνεπάγεται υπαγωγή σε ειδική νομοθεσία.

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

- Οι δημόσιοι φορείς δρουν με βάση το γενικό ή το **δημόσιο συμφέρον**, ενώ
- οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δρουν με βάση το **ιδιωτικό συμφέρον**.

Σκοπός του κράτους, όλων των δημόσιων φορέων, είναι η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.

Το κράτος είναι παραγωγός και καταναλωτής αγαθών / υπηρεσιών, κυρίως, με 2 τρόπους:

A. παράγει τα δημόσια αγαθά και

B. ιδρύει δημόσιες επιχειρήσεις.

Ειδικότερα:

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Ειδικότερα:

A] Τα δημόσια αγαθά

Τα δημόσια αγαθά αντιδιαστέλλονται προς τα ιδιωτικά.

Κάποιες φορές είναι **δύσκολη** η **διάκριση δημόσιων** και **ιδιωτικών** αγαθών.

Ο χαρακτηρισμός ενός αγαθού ως δημόσιου γίνεται με **πολιτική απόφαση από την κυβέρνηση**.

Στην σημερινή κοινωνία, οι πολίτες θεωρούν τα δημόσια αγαθά ως δικαιώματά τους [π.χ. δικαίωμα στην υγεία, στην παιδεία κτλ.] και τα υπερασπίζονται. Το κράτος φροντίζει για την παραγωγή των δημόσιων αγαθών [άμυνα, δικαιοσύνη κτλ.]. Τα δημόσια αγαθά είναι **αδιαίρετα** και το όφελός τους διαχέεται στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς αποκλεισμούς.

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Ειδικότερα:

A] Τα δημόσια αγαθά

Παρέχονται δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο σε όλους. Το κράτος παρέχει στους πολίτες τα δημόσια αγαθά είτε φροντίζοντας να τα παράγει το ίδιο [π.χ. άμυνα], είτε, εφόσον δεν αρκούν, αγοράζοντας και από τους ιδιώτες. Έτσι το κράτος παρέχει υγεία με τα δημόσια νοσοκομεία, αλλά ταυτόχρονα αγοράζει υπηρεσίες υγείας από ιδιώτες γιατρούς και ιατρικά κέντρα.

Το κράτος είναι ο **μεγαλύτερος παραγωγός** αγαθών και υπηρεσιών, αφού παράγει μεγάλο ποσοστό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος [Α.Ε.Π.]. Το πόσο παράγει εξαρτάται από τον βαθμό που το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομία. Για παράδειγμα, **το ελληνικό κράτος διακρίνεται για τον έντονο παρεμβατισμό του**: λίγο πριν από την οικονομική κρίση [2010] παρήγε πάνω από το 50% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος [Α.Ε.Π.].

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Ειδικότερα:

B] Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί [Δ.Ε.Κ.Ο.]

Δημόσια Επιχείρηση, σύμφωνα με οδηγία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι “κάθε επιχείρηση στην οποία το δημόσιο δύναται να ασκήσει άμεσα ή έμμεσα λόγω κυριότητας, οικονομικής συμμετοχής ή διατάξεων, που την διέπουν, αποφασιστική επιρροή”.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα το **κράτος παρεμβαίνει περισσότερο στην οικονομία**. Μετά τον Α΄ Παγκ. Πόλεμο δημιουργείται ο θεσμός των Δημοσίων Επιχειρήσεων. Σήμερα, δεν υπάρχει τομέας της οικονομικής δραστηριότητας, στον οποίο να μην αναμιγνύεται άμεσα ή έμμεσα ο δημόσιος τομέας. Το κράτος έχει ένα πλήθος Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών [Δ.Ε.Κ.Ο.], όπως η Δ.Ε.Η., η Ε.ΥΔ.Α.Π., η Δ.Ε.Φ.Α., οι Αστικές Συγκοινωνίες, η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου, η Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία κτλ. Οι Δ.Ε.Κ.Ο. δεν είναι πλέον αμιγώς κρατικές, αλλά κατά ένα μέρος τους έχουν μετοχοποιηθεί.

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Ειδικότερα:

B] Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί [Δ.Ε.Κ.Ο.]

Στόχος των Δημόσιων Επιχειρήσεων και Οργανισμών είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Αυτός ο στόχος καθορίζεται στις διατάξεις ίδρυσής τους.

Το δημόσιο συμφέρον εξυπηρετείται καλύτερα, αν οι Δημόσιες Επιχειρήσεις λειτουργούν **αποτελεσματικά και ανταγωνιστικά**. Βέβαια, **στόχος των Δ.Ε.Κ.Ο.** δεν είναι ο ανταγωνισμός του ιδιωτικού τομέα, δηλαδή των ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά **η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος** και κυρίως η εξασφάλιση της παραγωγής των κοινωνικά σημαντικών αγαθών και υπηρεσιών, **ανεξάρτητα από τις συνθήκες της αγοράς και σε τιμές προσιτές για τον λαό.**

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Η έκταση του δημόσιου τομέα και η ανάμειξη του στην οικονομική δραστηριότητα είναι πολύ μεγαλύτερη από ό,τι φαίνεται, αφού πολλές Δημόσιες Επιχειρήσεις συμμετέχουν και σε άλλες επιχειρήσεις.

Σκοπός του κρατικού παρεμβατισμού είναι ο περιορισμός των αδυναμιών της αγοράς.

Η άσκηση της κρατικής οικονομικής πολιτικής αποσκοπεί στον περιορισμό των ανεπιθύμητων καταστάσεων που προξενεί η λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς, και κατ' επέκταση στην επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων.

Δηλαδή, ο **κρατικός παρεμβατισμός**, σε τελευταία ανάλυση, έχει **στόχο**:

1. την καλύτερη κατανομή των πόρων,
2. την επίτευξη οικονομικής σταθερότητας,
3. τη δικαιότερη διανομή του εισοδήματος και
4. την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης.

4.4 Το κράτος ως παραγωγός και ως καταναλωτής

Τέλος ενότητας 4.4

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, υπήρχε άμεση ανάγκη ανασυγκρότησης της χώρας. Τότε ετέθη το σπουδαίο δίλημμα: **“Τι είδους ανάπτυξη επιθυμεί η Ελλάδα;”**

A. Ποσοτική και **γρήγορη** [δηλαδή **οικονομική**] ανάπτυξη;

B. Ποιοτική και **αργή** [δηλαδή **συνολική**] ανάπτυξη;

Σήμερα, εκ των υστέρων, το δίλημμα ίσως δεν φαίνεται σπουδαίο. Τότε που η **καταστροφή και η πείνα** ήταν απλωμένες σε όλη τη χώρα, το δίλημμα ήταν σημαντικό.

Τελικά **επιλέχτηκε το μοντέλο της γρήγορης, οικονομικής ανάπτυξης.**

Παράλληλα, το κράτος ασκούσε έναν έντονο κρατικό παρεμβατισμό. Οι ιδιωτικές επενδύσεις δεν αρκούσαν για την ανασυγκρότηση της χώρας. Ο παρεμβατισμός του κράτους αυξήθηκε περισσότερο μετά τη μεταπολίτευση [1974]. Το κράτος επεκτάθηκε τόσο, ώστε, όπως έχει αναφερθεί, δεν υπάρχει τομέας της οικονομικής δραστηριότητας στον οποίο να μην αναμιγνύεται άμεσα ή έμμεσα ο δημόσιος τομέας.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

1. Δημόσιο έλλειμμα και δημόσιο χρέος

Το δημόσιο έλλειμμα υπάρχει γιατί **τα δημόσια έσοδα είναι μικρότερα από τα δημόσια έξοδα**. Και αυτό συνέβαινε για πολλά χρόνια. Κάθε χρόνο, το κράτος ξόδευε περισσότερα από όσα εισέπραττε.

Το αποτέλεσμα ήταν να υπάρχει δημόσιο έλλειμμα και το κράτος αναγκαζόταν, κάθε χρόνο, να **δανείζεται** για να το καλύψει. Έτσι το δημόσιο χρέος έφθασε στα ύψη.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

2. Απασχόληση και ανεργία

Η απασχόληση παρουσιάζει πολλές όψεις. Αρκεί να αναφερθούν μόνο δύο στοιχεία.

1. Το ποσοστό των **απασχολούμενων** σε σχέση με αυτό των **μη απασχολούμενων** μειώνεται. **Όλο και λιγότεροι πρέπει να θρέψουν όλο και περισσότερους.** Το 1/3 περίπου των εργαζομένων τρέφει τα 2/3 περίπου αυτών που δεν εργάζονται [μικρά παιδιά, άνεργοι, γέροι κτλ.].
2. Η απασχόληση κατά τομείς παραγωγής είναι “προβληματική”. Υπάρχει **διόγκωση του τριτογενούς τομέα** [υπηρεσίες, τουρισμός] **τη στιγμή που ο πρωτογενής και ο δευτερογενής τομέας συρρικνώνονται.** Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η χώρα να μην καλύπτει βασικές ανάγκες σε γεωργικά, κτηνοτροφικά αλλά και βιομηχανικά είδη, τα οποία έχει τη δυνατότητα και το επιστημονικό δυναμικό να τα παράξει. Αποτέλεσμα: διόγκωση της ανεργίας & μετανάστευση, κυρίως πτυχιούχων, σε άλλες χώρες.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

3. Ελλειμματικό ισοζύγιο

Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας [εισαγωγές – εξαγωγές], είναι **μόνιμα ελλειμματικό**. Με απλά λόγια, “δεν πουλάμε” προϊόντα, ακόμη και αυτά που παραδοσιακά παράγουμε [π.χ. λάδι, φακές, φασόλια κτλ.]. Αντίθετα, και σε αυτά τα είδη κάνουμε εισαγωγές. Το αποτέλεσμα είναι να έχουμε **έλλειμμα**.

Το τουριστικό και το ναυτιλιακό συνάλλαγμα ισοσκελίζουν κάπως το εμπορικό ισοζύγιο.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

4. Ο κρατικός παρεμβατισμός και η προστασία

Για αρκετές δεκαετίες, **η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε σε καθεστώς κρατικών χρηματοδοτήσεων και προστασίας των επιχειρήσεων** [π.χ. δασμούς σε ομοειδή εισαγόμενα προϊόντα]. Δασμοί είναι ειδικοί κρατικοί φόροι που επιβάλλονται σε εμπορεύματα είτε κατά την εισαγωγή τους είτε κατά την εξαγωγή τους. Όμως, αυτό το μοντέλο δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον που επιβάλλουν οι συνθήκες της ελεύθερης αγοράς.

Επιγραμματικά:

...→

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

4. Ο κρατικός παρεμβατισμός και η προστασία

...→

Ο **πρωτογενής τομέας** στηρίχτηκε στις τιμές ασφαλείας, τις επιδοτήσεις, τον έλεγχο των τιμών κτλ., και αυτό συνεχίζει να είναι αίτημα των αγροτών. Το κράτος αντιστέκεται λόγω των δεσμεύσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ερώτημα συνεχίζει να υπάρχει: πώς μπορεί να υπάρξει μια αγροτική οικονομία με συνεχή “προστασία”;

Ο **δευτερογενής τομέας**...

Ο **τρίτογενής τομέας**...

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

4. Ο κρατικός παρεμβατισμός και η προστασία

...→

Ο πρωτογενής τομέας...

Ο **δευτερογενής τομέας** αναπτύχθηκε με κίνητρα και δασμούς. Τα κίνητρα [βλ. επιχορήγηση επενδύσεων, επιδότηση επιτοκίου κτλ.] ήταν μόνιμο αίτημα βιομηχανιών & βιοτεχνιών. Το ίδιο ίσχυε και για τους δασμούς. Τα εισαγόμενα προϊόντα αρκετών κλάδων είχαν υψηλούς δασμούς, ώστε οι καταναλωτές να προτιμούν να αγοράζουν τα εγχώρια που ήταν φτηνότερα. Το αποτέλεσμα ήταν μια μικρή και μεσαία βιομηχανία και βιοτεχνία, με ξύλινα πόδια που δεν άντεξε τον διεθνή ανταγωνισμό και υποχώρησε σημαντικά.

Ο τριτογενής τομέας...

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

4. Ο κρατικός παρεμβατισμός και η προστασία

...→

Ο πρωτογενής τομέας...

Ο δευτερογενής τομέας...

Ο **τρίτογενής τομέας** δεν έμεινε έξω από το κρατικό ενδιαφέρον. Το κράτος είναι ιδιοκτήτης ή ελέγχει τράπεζες, ασφάλειες, μεταφορές, επικοινωνίες, εκπαίδευση, υγεία κτλ. Ο μεγάλος αριθμός των υπηρεσιών, η χαμηλή ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών, ο ανορθολογισμός και ο παρασιτισμός χαρακτηρίζουν τον τρίτογενή δημόσιο τομέα.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

5. Εξάρτηση

Το μόνιμο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου, ο έλεγχος βασικών κλάδων και τομέων παραγωγής από το ξένο κεφάλαιο, η εισαγωγή του απαραίτητου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και της τεχνολογίας από ξένες χώρες, αποτελούν μερικούς από τους λόγους εξάρτησης.

Σήμερα, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης καμιά οικονομία δεν θεωρείται αυτόν της. Όμως, είναι άλλο πράγμα η αλληλεξάρτηση και άλλο η εξάρτηση.

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει ορισμένα μόνιμα διαρθρωτικά προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι:

- 6. Υψηλή φορολογία**
- 7. Άνιση διανομή εισοδήματος**
- 8. Περιφερειακή ανισότητα,**
- 9. Παραοικονομία**
- κτλ.**

4.5 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας

Τέλος ενότητας 4.5
Τέλος 4^{ου} κεφαλαίου

Κεφ. 4 – Ερωτήσεις – Ασκήσεις – Δραστηριότητες

Α΄ ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- ___ Οι ανάγκες των νοικοκυριών είναι απεριόριστες.
- ___ Η διαφήμιση αυξάνει τις ανάγκες.
- ___ Όλα τα άτομα ερμηνεύουν με τον ίδιο τρόπο τις διαφημίσεις.
- ___ Τιμή ισορροπίας ενός προϊόντος είναι εκείνη στην οποία υπάρχει έλλειμμα του προϊόντος στην αγορά.
- ___ Σκοπός της επιχείρησης είναι το κέρδος.

1β. Ο σκοπός του κράτους είναι (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

- α. Η μείωση του κόστους παραγωγής.
- β. Η μεγιστοποίηση του κέρδους.
- γ. Η μεγιστοποίηση της συλλογικής ευημερίας.
- δ. Η μεγιστοποίηση της ατομικής ευημερίας.
- ε. Η παραγωγή αγαθών.

1γ. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α΄ στήλης με τις έννοιες της Β΄ στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α΄ στήλης στο κενό της Β΄ στήλης.

Α΄ στήλη

1. ανάγκες
2. αγαθά
3. διαφήμιση
4. δημόσια αγαθά
5. κεφάλαιο

Β΄ στήλη

- ___ είναι μηχανισμός χειραγώγησης
- ___ υπόκεινται σε προσωρινό κορεσμό
- ___ ικανοποιούν τις ανάγκες
- ___ είναι τα μηχανήματα και τα κτήρια
- ___ καθορίζονται με πολιτική απόφαση

2α. Διατυπώστε το βασικό οικονομικό πρόβλημα και αναφέρατε τον στόχο του κρατικού παρεμβατισμού.

2β. Ποιες αποφάσεις χρειάζεται να πάρει μια υπό ίδρυση επιχείρηση;

Β΄ ΟΜΑΔΑ

1α. Αναπτύξτε τις χαρακτηριστικές ιδιότητες των αναγκών.

1β. Αναπτύξτε ένα μόνιμο διαρθρωτικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας.

2α. Πώς διαμορφώνεται η τιμή ισορροπίας ενός αγαθού στην αγορά;

2β. Ποιοι είναι οι συντελεστές παραγωγής, ποιος θεωρείται σπουδαιότερος και γιατί;

Επιπλέον:

- Επιλέξτε ένα τηλεοπτικό διαφημιστικό μήνυμα και αναλύστε το στην τάξη.
- Εξηγήστε ποια είναι η επιδίωξη των ατόμων/νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του κράτους.